

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1972

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος**, παρουσιάζων τὸ βιβλίον «Γράμματα Ἑλληνικά», τῶν Κρίτωνος Πανηγύρη καὶ Ἑμμανουὴλ Φραγκίσκου, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Κύριε Πρόεδρε,

Τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν εἶναι ὁ πρῶτος καρπὸς μιᾶς προσπαθείας τῶν καθηγητῶν τοῦ Κολλεγίου Ἀθηνῶν κ. κ. Κρίτωνος Πανηγύρη καὶ Ἑμμανουὴλ Φραγκίσκου, ἀμφοτέρων κλασσικῶν φιλολόγων. Ἡ προσφορὰ αὐτὴ ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν ζωτικὴν ἀνάγκην, καὶ εἶναι τόσο σημαντικὴ, ὥστε, ἐὰν γίνῃ δεκτὴ ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς φιλολόγους τῶν Γυμνασίων καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν πολιτείαν, εἶναι δυνατὸν νὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κύρους τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὰ Γυμνάσια, συνάμα δὲ εἰς τὴν ὀρθὴν αὐτῶν διδασκαλίαν. Τὸ μάθημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ὑφίσταται σήμερον μίαν σοβαρὰν κρίσιν, ἣ ὁποία ὀφείλεται εἰς δύο αἷτια : α) εἰς τὴν ροπὴν τῶν νέων πρὸς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς ἐφαρμογὰς αὐτῶν καὶ β) εἰς τὴν κακὴν μέθοδον διδασκαλίας τοῦ μαθήματος αὐτοῦ ἢ καὶ εἰς τὴν παντελῆ ἔλλειψιν μεθόδου.

Τὸ βιβλίον περιέχει ἀποσπάσματα κειμένων ἀπὸ ἔργα ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, στοιχεῖα γραμματικῆς καὶ συντακτικοῦ καὶ τέλος πλῆθος ἀσκήσεων, προορίζεται δὲ διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Α' τάξεως τοῦ Γυμνασίου. Ἦδη ἡ ἑξωτερικὴ μορφή τοῦ βιβλίου προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου καὶ πείθει περὶ τῆς ἀγάπης τῶν συγγραφέων τοῦ πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Τοῦ ἔργου προτάσσεται σύντομος εἰσαγωγή, ἣ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ πρῶτον μάθημα, ἀναφέρεται δὲ αὐτὴ εἰς τὴν προέλευσιν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, συνάμα δὲ δίδεται διάγραμμα τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς γλωσσικῆς οἰκογενείας. Εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο μάθημα ἐπισημαίνεται ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς

τοῦ ἔργου μία μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή ὁ γνωρίζων καλῶς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατέχει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θησαυροῦ τῆς ἀρχαίας. Πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἀληθείας αὐτῆς δίδονται ὡς παραδείγματα ἀπλαῖ φράσεις, κατανοούμεναι εὐκόλως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Αἱ φράσεις αὐταὶ λαμβάνονται ἀπὸ κείμενα διαφόρων περιόδων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὸ γεγονός τοῦτο προδιαθέτει ἐξ ἀρχῆς εὐμενῶς τοὺς μαθητὰς ἔναντι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀποδεικνύει δὲ συνάμα τὴν ἐνότητα καὶ τὴν συντηρητικότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἐπειτα ἀκολουθοῦν τὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπιλέξει οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου μὲ μεγάλην προσοχήν, ὥστε αὐτὰ ν' ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πνευματικὴν στάθμην τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως τοῦ Γυμνασίου, καὶ συνάμα νὰ προσφέρουν τοὺς καταλλήλους τύπους διὰ τὴν διδασκαλίαν διαφόρων ἐνοτήτων τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ. Ἦδη τὰ δύο αὐτὰ σημεῖα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ κινήσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν διὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα. Σημασίαν μεγάλην ἔχει ὅτι τὰ χρησιμοποιούμενα κείμενα εἶναι γνήσια αὐτοτελῆ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς μὲ μικρὰς μόνον ἀπλουστεύσεις εἰς τὰ πρῶτα ἰδίως μαθήματα καὶ ὄχι τεχνητὰ κατασκευάσματα. Τοῦτο βοηθεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ προχωρήσουν ὁμαλῶς εἰς τὴν μελέτην ἐκτενεστέρων κειμένων. Τὰ ἀποσπάσματα ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ τὸν Αἴσωπον, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Ἀριστοστοφάνη, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Ἀπολλόδωρον, τὸν Ἰώσηπον, τὸν Πλούταρχον, τὸν Λουκιανόν, τὸν Ἀρριανόν, τὸν Γαληνόν, τὸν Πausανίαν, τὸν Στοβαῖον, τέλος δὲ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Ἡ παράθεσις κειμένων ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἡ ὑπόδειξις πολλῶν βιβλικῶν φράσεων πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ συντελοῦν εἰς τὴν ἐξοικεῖωσιν τῶν μαθητῶν μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, συνάμα δὲ καλύπτουν μέρος τῶν κενῶν τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον μέχρι τοῦδε εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Γραμματείας.

Τὰ ἐπιλεγέντα κείμενα ἔχουν τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἕκτασιν καὶ τοῦτο εὐκολύνει τὸν διδάσκοντα νὰ δώσῃ ὀλόκληρον τὴν ἐνότητα χωρὶς νὰ τὴν τεμαχίσῃ. Ἐπειτα διὰ κάθε κείμενον ὑπάρχει λεξιλόγιον ἀγνώστων λέξεων καὶ φράσεων καθὼς καὶ ἡ ἐρμηγεία αὐτῶν. Ἐπίσης προστίθενται ἐρωτήσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν διὰ νὰ ἐλέγχεται ἡ κατανόησις τῶν κειμένων. Τέλος ὑπάρχουν γνωμικὰ καὶ ἀνέκδοτα πρὸς ἀπομνημόνευσιν καθὼς καὶ στοιχεῖα γραμματικῆς καὶ συντακτικοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὸ ἀρχαῖον κείμενον. Ἀπὸ τὰ συντακτικὰ ὅμως φαινόμενα ἐπισημαίνονται μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἀρχαίου κειμένου καὶ τὴν κατανόησιν τῆς δομῆς του. Ἐπακολουθοῦν ἀσκήσεις γραπτὰ καὶ προφορικὰ αἱ ὁποῖα διακρίνονται

διὰ τὴν μεγάλην των ποικίλιαν καὶ πρωτοτυπίαν. Ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἀσκήσεων τούτων εἶναι προφανής, διότι οἱ μαθηταὶ ὑποχρεώνονται δι' αὐτῶν νὰ ἀυτενεργήσουν διὰ νὰ εὔρουν τὰς λύσεις των. Ἐπίσης δι' αὐτῶν οἱ μαθηταὶ ἀσκοῦνται εἰς τὸ νὰ ἐκφράζονται γραπτῶς καὶ προφορικῶς εἰς τὸν ἀπλοῦν ἀττικὸν λόγον. Διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ἐμπεδώνεται ἡ ὕλη, ἐλέγχεται ἡ ἐκμάθησίς της καὶ ἐξοικονομεῖται πολὺτιμος χρόνος.

Μετὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκάστης διδακτικῆς ἐνότητος γίνεται ἀναδρομὴ εἰς τὴν διδαχθεῖσαν ὕλην μὲ ἀσκήσεις ἐπαναλήψεως καὶ μὲ ἐκλεκτὰ σχετικὰ ἀναγνώσματα. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καταφαίνεται ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα διδάσκονται ἐδῶ διὰ πρώτην φορὰν ὡς ἐὰν ἦσαν ζωντανὴ ὁμιλουμένη γλῶσσα τῆς σήμερον. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κυριώτατα ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κατὰ δεύτερον λόγον ἐγκείται ἡ πρωτότυπος πράγματι συμβολὴ τῶν δύο συγγραφέων.

Τὸ βιβλίον συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα ἀνεξάρτητον τεῦχος περιέχον λεξικὸν ἐκ τοῦ ἀρχαίου πρὸς τὸ νέον καὶ ἐκ τοῦ νέου πρὸς τὸ ἀρχαῖον, πίνακας κλίσεως ὀνομάτων καὶ πίνακα ἀνωμάτων ρημάτων. Τὸ λεξικόν, πού περιέχει τὰς λέξεις τοῦ βιβλίου, εἶναι ἰδιαίτερος χρήσιμον εἰς τοὺς μαθητάς.

Τὸ βιβλίον ἔχει ἀρίστην εἰκονογράφειαν. Αἱ εἰκόνες ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ ἀγγειογραφίας, ἀνάγλυφα, τοιχογραφίας, νομίσματα καὶ φωτογραφίας ἀρχαιολογικῶν χώρων. Ἡ εἰκονογράφεισι καθιστᾷ τὸ βιβλίον λίαν ἐλκυστικὸν καὶ συνάμα βοηθεῖ τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν. Ὁ μαθητὴς μετὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἐρμηνείας καλεῖται νὰ καλύψῃ τὸ κείμενον καί, παρατηρῶν τὴν εἰκόνα, νὰ διηγηθῆ τὸ περιεχόμενον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν. Τὸ βιβλίον περιέχει πολλοὺς παραστατικούς πίνακας καὶ ὠραιότατα σχεδιαγράμματα. Αὐτὰ, καθὼς καὶ ἡ χρησιμοποίησις διαφόρων τυπογραφικῶν στοιχείων καὶ διαφόρων χρωμάτων εἰς τὰς λέξεις, τοὺς πίνακας καὶ τὰ διαγράμματα, βοηθοῦν τὰ μέγιστα εἰς τὴν βαθυτέραν ἐντύπωσιν, ἐμπέδωσιν καὶ ἀπομνημόνευσιν τῆς ὕλης.

Προσεκτικὴ μελέτη πείθει ὅτι οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου ἐφήρμοσαν μὲ συνέπειαν πέντε βασικὰς ἀρχὰς τῆς διδακτικῆς τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν: α) Τὴν ἀρχὴν τῆς συχνότητος τῶν γλωσσικῶν στοιχείων. Λέξεις καὶ γλωσσικὰ φαινόμενα πού ἀπαντοῦν συχνότερα εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς προηγοῦνται κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἐπονται δὲ ὅσα ἔχουν μικροτέραν συχνότητα. β) Τὴν ἀρχὴν τῆς συγκρίσεως τῆς νέας Ἑλληνικῆς μὲ τὴν ἀρχαίαν. Ἡ ὕλη τοῦ βιβλίου εἶναι τοιαύτη, ὥστε καθίσταται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν δυνατὴ ἡ σύγκρισις τῶν δύο μορφῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἔτσι καλλιεργοῦνται ἀμφοτέραι, οἱ δὲ μαθηταὶ ἀποκτοῦν βαθύτερον γλωσσικὸν αἴσθημα. γ) Τὴν ἀρχὴν τῆς εὐρυτάτης χρήσεως τῶν διδασκομένων γλωσσικῶν στοιχείων. Αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι

ἀσκήσεις—προφορικαὶ καὶ γραπταὶ—αἱ ὁποῖαι συνοδεύουν τὰ κείμενα, καθιστοῦν τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας πραγματικὸν κτῆμα τῶν μαθητῶν καὶ ὀδηγοῦν εἰς τὴν σχεδὸν αὐτόματον χρῆσιν αὐτῶν, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰς ζωντανὰς γλώσσας. δ) Τὴν ἀρχὴν τῆς χρησιμοποίησεως ὅσον γίνεται περισσοτέρων αἰσθήσεων κατὰ τὴν πρόσκτησιν τῶν γλωσσικῶν στοιχείων. Αἱ ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου ἔχουν τόσῃ ποικιλίαν, ὥστε οἱ μαθηταὶ ἀναγκάζονται νὰ χρησιμοποιοῦν ὄχι μόνον τὴν ὄρασιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκοήν, τὴν ἄρθρωσιν καὶ τὴν γραφοκινητικὴν αἴσθησιν. Τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς βαθυτέραν γνῶσιν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων. Αἱ ἀκουστικαὶ ἐντυπώσεις ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἐκμάθησεως τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Ἡ γλῶσσα εἶναι πρῶτον ἀκρόαμα καὶ ἔπειτα ὄραμα. Συνεπῶς ἡ χρῆσις τῆς ἀκοῆς πρέπει νὰ εἶναι εὐρυτάτη κατὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ξένων γλωσσῶν. ε) Οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου ἐφήρμοσαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποπτείας καὶ τῆς αὐτενεργείας, τῶν ὁποίων ἡ σημασία εἶναι μεγίστη διὰ τὴν μάθησιν ἐν γένει.

Πρέπει ἐδῶ νὰ τονίσω ὅτι τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον ἐδοκιμάσθη εἰς τὴν διδακτικὴν πρᾶξιν ἐπὶ διετίαν, προτοῦ λάβῃ τὴν σημερινὴν μορφήν του, καὶ τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν δι' ἐν διδακτικὸν βιβλίον. Οἱ συγγραφεῖς ἔχουν ἐκδώσει εἰς αὐτοτελὲς τεῦχος ὀδηγίας διδασκαλίας.

Τὸ συμπέρασμά μου εἶναι ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι ἐξαιρετικὸν καὶ ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν εἰς τὸν τόπον μας. Εὐχόμεαι ἡ πολιτεία νὰ δώσῃ εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τὴν δέουσαν προσοχὴν καὶ νὰ τὸ εἰσαγάγῃ εἰς τὰ Γυμνάσια ὡς πρότυπον ὀδηγοῦ διδασκαλίας τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Ἡ ἀρτία καὶ καλαισθητος ἐμφάνισις τοῦ βιβλίου θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ παράδειγμα διὰ τὰς ἐκδόσεις τῶν διδακτικῶν βιβλίων».



Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γρηγ. Κασσιμάτης**, ἐν συνεχείᾳ τῆς παρουσίας τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Δὲν εἶχα τὴν τύχην καὶ τὴν χαρὰν νὰ ἴδω μέχρι σήμερον τὸ βιβλίον ποῦ παρουσίασε ὁ κ. Γενικὸς Γραμματεὺς. Τὸ βλέπω ὅμως σήμερον καὶ διαβάζω εἰς τὴν πρώτην του σελίδα τὴν διακήρυξιν ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς συγχρόνου, εἶναι μία. Εἶναι ἡ διακήρυξις αὐτή, ἡ διήκουσα τὸ ὄλον βιβλίον ἀρχή. Καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἀξίζει πολὺ περισσότερον, καὶ ἀπὸ τὴν λαμπροτάτην ἐμφάνισιν τοῦ βιβλίου καὶ τὴν ὄλην ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης

του. Διότι ἀκριβῶς, αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀλήθειαν δὲν θέλομεν νὰ παραδεχθῶμεν οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες.

Ὅταν πρὸ δεκαετίας ὡς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπρότεινα τὴν διδασκαλίαν εἰς τὰ Γυμνάσια τοῦ μαθήματος τῶν Ἑλληνικῶν ὡς μιᾶς γλώσσης, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι τῆς σημερινῆς, ἡ πρότασίς μου ἐκαλύφθη ἀπὸ θύελλαν διαμαρτυριῶν προερχομένων καὶ ἀπὸ τὸν τυφλὸν λογιωτατισμὸν τῶν καθαρευουσιάνων καὶ ἀπὸ τὸν ἀλόγιστον γλωσσαμυντορισμὸν τῶν δημοτικιστῶν.

Εἶμαι εὐτυχῆς διότι τὸ μάθημα αὐτὸ διδάσκει τὸ παρουσιασθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν βιβλίον. Καὶ εὐχαριστῶ τὸν κ. Γενικὸν Γραμματέα διότι ἔκαμε μίαν τόσον ἐμπεριστατωμένην ἀνάλυσιν αὐτοῦ.

Καὶ τοὺς συγγραφεῖς ὅμως ὑποχρεοῦμαι νὰ συγχαρῶ ἐκ μέρους τοῦ σώματος. Ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς συστήσω, ἀφοῦ ἔκαμαν τὸ πρῶτον μέγα βῆμα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πραγματικότητος, νὰ ἐρευνήσουν τὰ γλωσσολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ὑπόβασθρα τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ διεθνὴς ἐπιστήμη κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰς σχετικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ γενικώτερον φάσμα. Ἀπὸ τοῦ Saussure μέχρι τοῦ Chomsky, διὰ νὰ ἀναφέρω δύο μόνον σταθμούς, περιφέρεται πανταχοῦ ἡ ἀναζήτησις τῆς ἐξηγήσεως τῆς σημασίας τῆς γλώσσης καὶ τῆς μοναδικῆς ἢ πολυδυναμικῆς παρουσίας της. Εἶναι ἡ γλῶσσα τὸ ἐργαλεῖον μιᾶς ὁμιλοῦσης μάζης ποὺ διαιωνίζει ἢ μνήμη τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἠμποροῦν νὰ τὴν ἀναπαραγάγουν μὲ βάσιν τὴν λέξιν, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Saussure ; ἢ εἶναι βάσις τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐξελίξεώς της ὄχι ἡ λέξις, ἀλλὰ ἡ φράσις, τὴν ὁποίαν ἀναπαράγει ἢ μᾶλλον ἀναδιαμορφώνει ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει, καὶ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσῃ, ὅπως λέγει ὁ Chomsky ;

Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν σύγκρουσιν ἠμπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ ἐνταχθῇ καὶ ἡ ἐπιχώριος γλωσσολογικὴ «κονταρομαχία».